

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

PERZIJSKI I ARAPSKI IZAFETI U ROMANU *YEŞİL GECE*
REŞATA NURIJA GÜNTEKİNA
ZAVRŠNI DIPLOMSKI RAD

MENTOR:
PROF. DR. KERIMA FILAN

STUDENT:
MERJEM ADILOVIĆ

SARAJEVO, JANUAR 2020.

SADRŽAJ

1.UVOD	3
2.HISTORIJA TURSKOG JEZIKA I ODNOS SA ARAPSKIM I PERZIJSKIM JEZIKOM.....	6
3.O KORPUSU I AUTORU	11
4.ARAPSKA I PERZIJSKA GENITIVNA VEZA (IZAFETI)	13
4.1 Arapska genitivna veza.....	13
4.1.1 Imenska genitivna veza.....	13
4.1.2 Pridjevska genitivna veza	14
4.2 Perzijska genitivna veza	14
4.2.1 Imenske sintagme	15
4.2.2 Pridjevkse sintagme	23
5.KLASIFIKACIJA IZAFETA.....	30
5.1 Vjerska terminologija	31
5.2 Nazivi institucija i službeni termini.....	31
5.3 Nazivi naroda.....	31
5.4 Termini za iskazivanje poštovanja	32
5.5 Osobine ljudi.....	32
5.6 Termini za iskazivanje ljubavi.....	32
5.7 Nazivi jezika	32
6.ZAKLJUČAK.....	33
7.LITERATURA.....	34

1. UVOD

Najstariji historijski izvor napisan na turskom jeziku potječe iz 7. stoljeća, to je period između 688-692. godine. Iz historijskih izvora možemo vidjeti da nisu postojali natpisi koji ukazuju na turski jezik prije ovog perioda, tako da se taj period prije pojave pisanog teksta u turskom jeziku naziva „mračno razdoblje“. Najpoznatiji pisani zapisi nalaze se na kamenim spomenicima u centralnoj Aziji, u regionu Orhon, granice današnje Mongolije, koji su pisani orhonskim pismom. Pored orhonskog pisma, drugo najvažnije pismo Turaka je ujugursko pismo. Ovo pismo korišteno je prije islamizacije, za pisanje budističkih i maniheističkih djela. Pronađeni su mnogi historijski spomenici napisani ujugurskim pismom, a koji se nalaze u istočnom Turkistanu, koji je pripadao Ujgurima. Ujugursko pismo se zadržalo dugo nakon islamizacije i prihvatanja arapskog pisma, koristilo se u Transoksaniji i istočnim turskim zemljama. Ali sve većim utjecajem islama ono se postepeno gubi, mada se u nekim krajevima upotrebljavalo i do 18. stoljeća. Nakon orhonskih spomenika najznačajnija su djela nastala u periodu dinastije Karahanida, a najznačajnije je Divanü Lûgati't-Türk, Mahmuda (Mahmud Kaşgari), 1702. godine. To je najstariji rječnik turskog jezika s gramatikom, primjerima iz književnosti i opisom turskih plemena i njihovih običaja, napisan radi upoznavanja arapsko-islamskoga civilizacijskoga kruga s turskom kulturom. Kada se govori o turskom jeziku u Turskoj u povijesnom kontekstu može se klasificirati u tri razdoblja: stari anadolski je jezik koji se koristio između 13. i 15. stoljeća, osmanskim turskim naziva se jezik koji se koristio od 16. do 19. stoljeća i turski od 20. stoljeća pa sve do danas, naziva se savremeni turski jezik.

Kroz historiju turski jezik se razvijao paralelno sa historijom turskog naroda. Kada pogledamo u prošlost, možemo vidjeti da je turski narod prošao kroz tri velika perioda, a to je period prije islama, islamski period i period utjecaja zapadne civilizacije. Svi ovi periodi su imali utjecaja na turski jezik.

U 13. i 14. stoljeću taj utjecaj još uvijek nije bio izražen u mjeri u kojoj će se kasnije pokazati, u 15. i 16. stoljeću. Uporedo sa širenjem islama među Turcima, u turski jezik su počeli ulaziti elementi arapskog i perzijskog jezika. Vremenom je prisutnost tih elemenata postala tako velika da se razvio jedan jezik koji su sačinjavali elementi arapskog, perzijskog i turskog jezika. Prisutnost tih elemenata naročito je izražena u doba osmansko-turskog jezika. Osmanski je najzačajniji historijski turski jezik kako u pogledu dužine vremena u kojem se koristio tako i brojnosti dijela napisanih na tom jeziku. Osmanski jezik spada u ogusku grupu turskih jezika koja čini jugozapadni ogranak turkijske jezične porodice. Prema periodozaciji evolucije

oguskog ogranka, starim anadolijskim turskim naziva se jezik koji se koristio od 13. do polovine 15. stoljeća. Iz tog jezika razvio se osmanski koji obuhvata vrijeme od sredine 15. do početka 20. stoljeća do našeg doba.

Osmanski turski jezik pisao se arapskim alfabetom. Taj su alfabet Turci počeli upotrebljavati kad su primili islam. Do tada su koristili ujugurski alfabet. Turci su arapsko pismo koristili od 10. do 20. stoljeća. Iako u arapskom jeziku postoje glasovi kojih nema u turskom jeziku, arapsko pismo se dugo koristilo kod Turaka, i to u periodu osmanskog turskog jezika. Arapsko pismo se koristilo i u starom anadolijskom turskom, kao i u turskom 20. stoljeća, sve do 1928.

Arapski jezik kao jezik islama te perzijski jezik kao jezik umjetnosti bili su dominantni u orijentalno-islamskom krugu. Budući da je arapski jezik bio jezik islama, imao je poseban status, te se upravo zbog tog statusa i odvijalo leksičko posuđivanje, ali i preuzimanje gramatičkih konstrukcija u turski jezik. Dok su gramatičke konstrukcije iz druga dva jezika ostajale uglavnom u pisanom jeziku, leksika je ulazila u govorni turski, te se koristila u svakodnevnoj komunikaciji. Pored toga što je arapski jezik vjere, veliki značaj imao je i u polju književnosti, nauke i administracije, što se odrazilo i na spomenuta polja u turskom jeziku. Pored toga što su se preuzimale riječi iz arapskog jezika, preuzimale su se kompletne lekseme i gramatičke konstrukcije sa svojim morfološkim obilježjima, što je dovelo do toga da je za razumijevanje osmanskog turskog jezika neophodno i poznavanje arapskog jezika.

Osmanski jezik ima svoj sistem, kao i svaki jezik. Osnova osmanskog jezika su turski arapski i perzijski koji su bili zvanični i književni jezici u kulturnim i umjetničkim središtima, a i na dvoru nakon što je osvojen Istanbul, Bursa i Edirne. Osmanski jezik koji se razvio u društvenoj sredini blizu dvora, daleko od naroda i govornog jezika.

Zbog snažnog utjecaja arapskog i perzijskog jezika na turski i dugog vremenskom perioda u kojem je živio osmanski kao jezik pisane riječi, nas zanima kakvo je stanje tih posuđenih elemenata u turskom jeziku bilo početkom 20. stoljeća u kojem se dogodila purifikacija turskog jezika. Kroz ovaj rad želimo da istražimo zastupljenost arapskih i perzijskih genitivnih veza u ranoj fazi savremenog turskog jezika, koje se tradicionalno u turkologiji nazivaju izafetima, te njihovo značenje i funkciju. Primjere tih gramatičkih konstrukcija uporedit ćemo sa njihovim stanjem u današnjem savremenom turskom jeziku, tako što ćemo uz svaki primjer navesti koje značenje te konstrukcije danas imaju, a možda i nemaju ali su tada imale kada su se upotrebljavale i vidjeti da li su zadržale slično značenje.

Metodologija izrade rada sastojat će se u tome da ćemo prvo prepoznati perzijske i arapske genitivne veze u tekstu knjige *Yeşil gece*, objavljenog 1928. godine, turskog književnika Reşata Nuriya Guntekina, a zatim vidjeti obim njihove upotrebe, izdvojiti primjere i kroz njihovu analizu iznijeti zapažanja o njihovim značenjima, sintaksičkim i stilističkim funkcijama.

Prije same analize ovih gramatičkih konstrukcija, u radu ćemo se osvrnuti na historiju turskog jezika i njegovu vezu sa arapskim i perzijskim jezikom, te njihov uticaj na turski jezik.

Za analizu arapski i perzijskih genitivnih veza koristit ćemo dio romana, od stranice 7 do 100. Korpus smo ograničili nakon što smo uvidjeli da se mnoge od ovih konstrukcija ponavljaju kroz roman.

Smatramo da je ovo djelo pogodno za analazu arapskih i perzijskih genitivnih veza, jer je izdato pred samu modernizaciju turskog jezika, kad je još bila velika zastupljenost arapskih i perzijskih riječi. Kroz rad želimo da vidimo koliko je autor ovog djela Reşat Nuri Guntekin koristio arapske i perzijske genitivne veze u odnosu na prisustvo tih riječi u savremenom turskom jeziku.

2. HISTORIJA TURSKOG JEZIKA I ODNOS SA ARAPSKIM I PERZIJSKIM JEZIKOM

Kada se govori o turskom jeziku u povijesnom kontekstu, on se može klasificirati prema tri razdoblja :

1. Stari anadolski turski (stari osmanski – između 13 i 15. stoljeća)
2. Osmanski turski (od 16. do 19. stoljeća)
3. Turski jezik u 20. stoljeću¹

Turci su se u 11. stoljeću počeli naseljavati u Anadoliji, a u 13. stoljeću turski jezik se krenuo razvijati kao govorni jezik u Anadoliji.² Ali na turskom jeziku se nije pisalo, zvanična prepiska, književnih i načunih djela pisala se na arapskom i perzijskom jeziku. Takvo stanje je bilo i za vrijeme anadolskih bejlika. Mehmed–bej Karamanoglu je prvi koji je napravio promjene kao čelnik jednog bejlika³ i naredio da se turski korisiti kao govorni i pisani jezik. Na razvoj turskog jezika pozitivno je utjecalo to što neki sultani nisu poznavali arapski i perzijski jezik, tako da su se djela koja oni nisu razumjeli morala prevoditi na turski jezik. U Anadolji su prva prozna i prva poetska djela nastala u vrijeme kada se raspala država seldžučkih Turaka i kada su formirani bejlici. Prijestolnice Osmanske države Edirne i Bursa privukle su obrazovane ljude koji su željeli steći naklonost i zaštitu osmanskih vladara. U ranom periodu Osmanske države život u prijestolnicama je bio jednostavan, državnici i učenjaci imali su stalni kontakt sa zanatlijama, trgovcima i seljacima. U tom periodu pisali su djela svojim vladarima jezikom koji je mogao svako razumjeti. Mali je broj djela sačuvanih iz tog 13. stoljeća do danas.⁴

Od 13. do 15. stoljeća razdoblje razvoja turskog jezika naziva se i stari anadolojski turski jezik, ovaj period počinje od doba bejlika i traje do osvajanja Istanbula kada se oko Saraja počeo razvijati klasični jezik. Djela koja su pisana na turskom jeziku i arapskim pismom u doba bejlika u Anadoliji svrstavaju se u djela na osmanskome turskom budući da su karakteristike tog jezika sasvim podudarne s onima na kojima se pisalo u rano doba Osmanske države.

---

¹ A brief history of Turkish languages, <http://www.turkishculture.org>, 15.10. 2019.

² Nazife Nur Yılmaz, *Osmanlı Türkçesi*, <https://eruosmanlica.blogspot.com>, 7.5.2019.

³ Beylik ima značenje begluk ili kneževina.

⁴ *Historija Osmanske države i civilizacije 2*, priredio Ekmeleddin İhsanoğlu; autori tekstova Mübahat S. Kütükoğlu... (et al.); prevodioci Kerima Filan... (et al.), Orijentalni institut, Posebna izdanja, XXIX, Sarajevo, 2008., str. 151-152.

Poznat je veći broj djela napisan na turskom jeziku u 14. stoljeću već u 13. stoljeću. U 14. stoljeću je cijeli Kur'an preveden na turski jezik. U 13. i 14. stoljeću nije bilo krupnih razlika između turskog jezika kojim se pisalo i onoga kojim se govorilo. Tokom vremena u turski su ušle arapske i perzijske riječi u toj mjeri da su u govornom jeziku sasvim potisnule izvorne turske. Arapske i perzijske riječi i gramatičke konstrukcije su u turski jezik u većoj mjeri počele ulaziti u 14. stoljeću, a već u 15. stoljeću uzelo je toliko maha da se razvilo na štetu turskog jezika. Pod utjecajem ova dva jezika pisani turski jezik u drugoj polovici 15. stoljeća se dosta promijenio. Veliki broj turskih riječi je bio potisnut, a njihovo mjesto su zauzele arapske i perzijske riječi. Struktura rečenice je ostala turska, ali leksički elementi koji sačinjavaju rečenicu najmanje su bili turski. Naraočito je bila omiljena perzijska gramatička konstrukcija koja se naziva genitivnom vezom, ona je u velikoj mjeri potisnula tursku konstuckiju koja izražava isto značenje. A u turski jezik su ušle i gramatičke konstrukcije iz arapskog jezika.⁵

Na polju književnosti, velika strast za stvaranjem umjetničkih djela visoke kvalitete uvjerila je vladajuću elitu da pripisuje veću vrijednost književnim djelima koja sadrže visok udio arapskog i perzijskog vokabulara, što je rezultiralo dominacijom stranih elemenata nad turskim. Taj je razvoj bio u najvećoj mjeri u književnim djelima koja potječu s osmanskog dvora. Taj je trend kraljevske književnosti na kraju utjecao i na narodnu književnost, a narodni pjesnici također su koristili brojne strane riječi i izraze. Opsežna upotreba arapskog i perzijskog jezika u znanosti i književnosti ne samo da je utjecala na govorni jezik u palači i okolini, već je s vremenom uvjeravala i osmansku inteligenciju da usvoji i koristi oblik dvorskog jezika koji se uveliko oslanja na strane elemente. Kao rezultat toga, pojavile su se dvije različite vrste jezika. Jedan u kojem su prevladavali strani elementi, a drugi je govorni turski jezik koji je javnost koristila.⁶

U 16. stoljeću razvija se klasični osmanski turski jezik, koji je mješavina turskog, arapskog i perzijskog jezika, koji su bili zvanični jezici u kulturnim i umjetničkim središtima, na dvoru nakon što je osvojen Istanbul. Ovi jezici su u zajedničkom jeziku dali leksiku i gramatičke konstrukcije koje su se uklopile u sintaksu turskog jezika. Klasični osmanski jezik je iz arapskog i perzijskog preuzeo umjetnost izražavanja, stilske figure, duge rečenice. Ovaj jezik se razvio u društvenoj sredini blizu Saraja, daleko od naroda i govornog jezika. Nakon što su

---

⁵ Ibid, str. 153-154.

⁶ A brief history of Turkish languages, <http://www.turkishculture.org>, 15.10.2019.

Turci osvojili Istanbul i učinili ga svojom prijestolnicom, oko Saraja se razvijao kulturni život, a usporedo i jezik književnosti i nauke.

Obrazovani ljudi su kroz svoja djela sve više razvijali jezik koji se udaljavao od govornog turskog zbog snažnog utjecaja arapskog i perzijskog. To je bio jezik pun imenskih i pridjevskih sintagmi složenih prema sintaksi perzijskog i arapskog jezika, a ukljopljenih u sintaksu turske rečenice. Imenice su većinom bile iz tih drugih jezika, samo su padežni i posvojni sufixi bili iz turskog jezika. Utjecaj arapskog i perzijskog jezika je bilo toliko velik da je u rečenici koja je napisana klasičnim osmanskim jezikom, sistemu turskog jezika pripadala samo sintaksa rečenice i neki sufixi, dok je sve drugo bilo iz arapskog i perzijskog jezika. Prisustvo posuđenica u osmanskome turskom sasvim je jasno izraženo u 16. stoljeću, a u dva naredna stoljeća osmanski je živio svoje klasično razdoblje.⁷

Period novoosmanskog jezika počinje sredinom 19. stoljeća i traje do početka 20. stoljeća. U ovom periodu težište je bilo na pojednostavljenju složenog jezika. To se dešavalo uporedo sa prihvatanjem utjecaja sa Zapada, te uvođenjem novih oblika života gotovo u svim oblastima. Te promjene su osobito bile izražene od perioda Tanzimata⁸ 1839. do Druge ustavnosti⁹ 1908. godine. Osmanlije su shvatile da bi sustigle evropske zemlje u nauci i tehnici, moraju unaprijediti sistem obrazovanja u svojoj zemlji. U narednom periodu otvoreno je nekoliko škola, ali one nisu bile dovoljne da se učine promjene na planu nauke i tehnike. 1847. godine uspostavljeno je Vijeće za narodno obrazovanje s ciljem da izgradi program za budući univerzitet.

Otvorena je Učiteljska škola kako bi se na moderan način obrazovali učitelji i nastavnici za niže obrazovne ustanove. 1850. godine ustanovljeno je Naučno vijeće koje je trebalo voditi projekat pripremanja i pisanja univerzitetskih knjiga. 1858. godine otvorena je Civilna upravna

---

⁷ Ibid., str.154-155.

⁸ Tanzimat je naziv za velike reforme kojima je bilo nužno modernizirati tursko društvo, započete još za vrijeme sultana Selima III. i Mahmuda II., a koje su svoju istinsku realizaciju dočekale tek koncem četvrte decenije 19. stoljeća. godine 1839. U Istanbulu, ispred Topkapı Saraya, na Trgu Gülhane, ministar vanjskih poslova Mustafa Rešid-paša pročitao je dekret pod nazivom Gülhane Hatt-i Hümayunu (*Carski proglas od Gülhane*), čime je označen početak perioda reformi u tursko-osmanskoj historiji pod nazivom Tanzimat. Od tog perioda počinje otvaranje prema Zapadu, događaju se brojne promjene na kulturnom, književnom, društveno-političkom planu. Vidjeti u: op. cit., Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, str. 333.

⁹ Druga ustavnost (tur. İkinci Meşrûtiyet) proglašena je 1908. godine, nedugo nakon Mladoturske revolucije kojom je sultan Abdul Hamid II bio prisiljen da ponovo uspostavi ustavnu monarhiju oživljavanjem parlamenta i Ustava iz 1876. O Drugoj ustavnosti i Mladoturskoj revoluciji više vidjeti u: Maja Vonić, *Mladoturska revolucija*, u: *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, Vol. 3., No. 3., Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek, 2011., str. 53-60.

škola kako bi se u njoj po modernom sistemu obrazovali budući državni službenici. Sve ove promjene imale su veliki utjecaj na razvoj jezika. Jezik je polahko napuštao svoj klasični oblik. Rešid-paša je učinio prvi pokušaj pojednostavljenja osmanskog pisanog jezika, insistirajući da se knjige o nauci, koje se koriste za širenje obrazovanja pišu na jeziku koji mogu razumjeti širi društveni krugovi. Intelektualci tog vremena kao što su Namik Kemal, Ali Suavi, Zija-paša, pisali su članke o jeziku u različitim novinama, svi su bili istog mišljenja da jezik treba pojednostaviti i približiti ga narodu. Za novine i časopise je veoma bitno da budu napisani jezikom koji narod može razumjeti, zbog toga su novine i časopisi dali veliki doprinos u potiskivanju iz turskog jezika arapskih i perzijskih riječi i konstrukcija. Mnoga djela su prevedena sa evropskih jezika na turski što je zahtijevalo pronalaženje odgovarajućih termina u turskom za pojmove koji do tada nisu bili poznati.¹⁰

Postojale su dvije generacije tanzimatskih književnika, prva generacija književnika koji su koristili jednostavni jezik i smatrali da pisani jezik treba približiti govornome, a to su Namik Kemal, Ali Suvai. Druga generacija su bili književnici koji su imali za cilj umjetnost, a ne društvo. Pisali su teškim stilom izražavanja, sami su pronalazili riječi u riječniku i unosili ih u svoje tekstove, izbjegavajući one iz govornog jezika.

Sve ovo je bio uvod za reformu u doba Ataturka. Njegov cilj je bilo stvaranje nacionalne, narodne i demokratske republike. Približavanje jezika narodu imalo je za cilj približavanje kulture i neobrazovanim slojevima. Ataturk je angažovao ekipe lingvista, osnovao jezikoslovno društvo, a sve u cilju da očisti jezik od stranih elemenata. Sve to nije bilo lahko, jer jezik ne voli prisilu i trebalo je vremena da se određeni izraz ustalio u jeziku. Republika Turska napustila je tradicionalni pisani jezik osmanski, čija grafija nije odgovarala fonetici i fonologiji turskog jezika. Na taj način jezik je postao razumljiv i seljaku, a ne samo gradskom čovjeku. Uvođenje latiničnog alfabeta, reforma jezika i stvaranje književnosti po evropskim normama, uticalo je na mlade generacije i učinilo da ostanu odvojene od starog jezičkog i književnog nasljeđa.¹¹

Dok su se s jedne strane Turci trudili da potpuno izbace arapsku i perzijsku sintagmu, s druge strane nisu poklanjali dovoljno pažnje francuskoj sintagmi koja prelazi u turski jezik. Po mišljenju lingvista francuski jezik nije mogao naškoditi turskom jeziku na način kako su mogli arapski i perzijski jezik. Jedan jezik toliko može da utiče na drugi jezik da dovede u pitanje strukturu tog jezika. Takav je bio uticaj arapskog i perzijskog jezika. Arapske i perzijske

---

¹⁰ Ibid., str. 156-158.

¹¹ Ibid., str. 27-103.

lekseme su se na izvjestan način prilagođavale turskom jeziku, međutim pored leksike, pritisak na turski jezik vršili su mnogi arapski i perzijski gramatičari. Prema riječniku *Türkçe Sözlük* koji je objavio Institut za turski jezik (TDK) u savremenom turskom jeziku nalazi se 1373 perzijske riječi.¹²

Jezik koji se stoljećima formirao ne može se potpuno odbaciti, pa ni lekseme koje su ušle u turski jezik, ne mogu se zamijeniti potpuno novim leksemama. Mnogi turski intelektualci i pisci opirali su se ideji da se sve strane riječi koje su ušle u turski jezik, zamijene čistim turskim riječima. U svemu ovome pisci su glavni faktor koji pomaže da izvjesna leksema stranog porijekla ostane i dalje u upotrebi.¹³

Za vrijeme purifikacije Turci su se pored leksike trudili da izbace i gramatičke konstrukcije koje su sa leksemama ulazile u turski jezik, kao što su arapske i perzijske genitivne veze. Tako da ćemo se mi u ovome radu baviti arapskim i perzijskim genitivnim vezama u ranom periodu savremenog turskog jezika, kada su još bile zastupljene, a vremenom su skroz potisnute iz upotrebe.

---

¹² Halit Dursunoğlu, *Türkiye Türkçesindeki Farsça Sözcükler ve Kullanım Şekilleri*, Internet., 27.5.2019.

¹³ Ibid., 27: 113-14.

3. O KORPUSU I AUTORU

Roman koji smo izabrali za korpus ovog rada *Yeşil gece* objavljen je 1928. godine. U romanu se opisuje život seoskog dječaka Šahina koji je pohađao medresu u Istabulu, srednju školu koja je pružala islamsko vjersko obrazovanje. Tokom školovanja doživio je preobražaj i počeo preispitivati vjersku ideologiju, ali nakon što nije pronašao odgovore na neke svoje prepostavke o vjeri, napušta medresu i upisuje se u školu "Darul-mualimun" gdje završava za učitelja. Njegovo prvo službovanje je bilo u mjestu Sarova u provinciji Ege. Znao je da su ljudi u tom mjestu fanatici, zaostali, djeca su još uvijek nosila zelene kape. Bio je glavni učitelj u školi Emir Dede. Prilikom prvog susreta sa nastavnicima iz te škole vidio je da ima onih kojima se ne dopada i da neće biti lahko. Prvo što je želio je da obnovi školu koja je bila u ruševnom stanju, ali mještani to nisu željeli. U školi učenicima je naredio da skinu zelene fesove, zbog čega je još više pao u očima mještana. Tražio je nekog poput sebe, kome će odgovarati njegove ideje. U mjestu je postojalo turbe Kemali Baba za koje se smatralo da štiti to mjesto. Jednog dana je zapaljeno, a krivcem su smatrali nastavnika Nadira koji je bio sklon alkoholu. Šahin efendi je pronašao advokata kojem se žalio za sve događaje i tako je spasio nastavnika Nadira jer se ispostavilo da je turbe zapalio unuk Kemali Babe. Jednog jutra u Sarovi su se začuli zvuci topova, a to su bili Grci koji su počeli da zauzimaju Izmir i ulaze u središte Anadolije. Šahin efendi zajedno sa mještanima je napustio Sarovu, na putu neki su odustali jer znali su da neće moći izdržati dalek put, Šahin je ugledao jednog dječaka koji je krenuo nazad jer su mu braća i nepokretna nana ostali u selu. Šahin se zajedno sa dječakom vratio u selo, a već sutra su Grci napali Sarovu, okupirali školu, ubili sve Šahinove prijatelje. Šahin se skrivao i nekoliko dana ništa nije jeo. Odlučio je da pobjegne iz Sarove što je i uspio, zaputio se prema Anadoliji. Nakon deset godina vratio se u Sarovu, ali više nikog nije poznavao, u školi je bio novi učitelj, kada je tamo otišao, rekli su mu da nije poželjan i izbacili ga. Šahin je tako tužan napustio Sarovu.

Rešat Nuri Guntekin smatra se jednim od najplodnijih i najpopularnijih književnika XX stoljeća. Bio je sin vojnog liječnika Nuri Beya. Osnovno obrazovanje stekao je u Čanakkaleu gdje mu je otac bio na službi. 1912. godine završio je Fakultet za književnost na Istanbulskom univerzitetu. Prvo je radio kao profesor turskog jezika i književnosti u Bursi. 1927. godine imenovan je za generalnog direktora ministarstva prosvjete što mu je omogućilo da upozna prilike širom Anadolije. Iskustvo koje je stekao u Anadoliji prenio je u svoja djela, tako da se

likovi u njegovim djelima najčešće državni službenici, učitelji, zanatlije, oficiri, često ljudi iz unutrašnjosti.¹⁴

Iako je bio izrazit pripovjedač sasvim slučajno je počeo da piše romane i duže pripovijetke. Kroz svoje romane želio je realno da prikaže stanje Turske za vrijeme prvog svjetskog rata i da govori o problemima koji su morili tursko društvo. On je analizirao uticaj ovog rata na tursko društvo. Unosi se u probleme društva, duboko ih doživljava i reflektira na svoj način. Osnovna vrijednost njegovih romana je u tome što iza svakog događaja pokazuje kako je običan čovjek gledao na promjene u društvu, iskazujući svoja zapažanja realno, učestvujući u stvaranju nacionalne književnosti.¹⁵

Vrlo je bitno spomenuti da je Rešat Nuri otprilike polovinu života proveo u Osmanskoj državi, a polovinu u Republici Turskoj, što je vrlo primjetno u njegovim djelima. Kao službenik Ministarstva obrazovanja sudjelovao je u radu Jezikoslovne komisije koja je vodila dva važna procesa, proces prelaska sa arapskog na latinično pismo i purifikaciju turskog jezika. Rešat Nuri je svojim obrazovanjem i iskustvom mogao dati doprinos u iznalaženju rješenja za promjene u turskom jeziku, a te promjene je trebalo primjenjivati u svom spisateljskom radu. Što je bilo teško za književnike da se izražavaju jezikom koji je u procesu mijenjanja. Rešat Nuri pripadao je generaciji turskih književnika koji su u svome jeziku koristili veliki broj arapskih i perzijskih riječi u odnosu na prisustvo tih riječi u savremenom turskom jeziku. No osim, leksičkog sloja, u jeziku Rešata Nurija, kao i drugih književnika njegovoga vremena, zastupljene su i cijele gramatičke konstrukcije koje su tokom osmanskog perioda u turski jezik ušle iz arapskog i perzijskog. Poznato je da je razlika koja se kroz proces purifikacije tokom vremena razvila između turskog jezika s početka 20. stoljeća i onoga koji nazivamo „savremenim turskim jezikom“ razlog što je u novijim izdanjima književnih dijela iz tog ranijeg perioda turski jezik prilagođen savremenom izrazu.

---

¹⁴ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut, Sarajevo, 2013., str. 391-392.

¹⁵ Kerima Fılan, *Osobitosti osmanskog jezika Mula Mustafe Bašeskije (Arapske i perzijske imenske sintagme)*. Prilozi za orijentalnu filologiju, 2008, 57: 303-304.

4. ARAPSKA I PERZIJSKA GENITIVNA VEZA (IZAFETI)

Genitivna veza je poznata jezička struktura u turskom i ostalim semitskim jezicima. Kroz historiju je strukturalni oblik genitivne veze prošao različite promjene, ali veza između dvije imenice, kao osnova ovog strukturalnog oblika, ostala je nepromijenjena. Genitivna veza je gramatička konstrukcija koja se sastoji od dvije imenice, od imenice i spojene lične zamjenice, imenice i pridjeva, njome se izražava pripadnost nekome ili nečemu ili posjedovanje.

4.1 Arapska genitivna veza

Pored arapskih riječi u osmanskome turskom korištene su i arapske sintagme. Genitivna veza u arapskom jeziku sastoji se od dva člana, tako da drugi član dolazi u genitivu i pobliže određuje prvi član. Prva riječ koja se determinira naziva se odrednica (muzaf), a druga riječ koja determinira prvu naziva se odredbenica (muzaf ilejhi) i stoji u genitivu.¹⁶

U arapskom jeziku morfološki element koji određuje riječ je prefiks. Ovaj prefiks se piše u obliku elif + lam. Kao primjer navodim babü'l beyt – vrata kuće.

U arapskom jeziku genitivne veze se dijele na imensku genitivnu vezu i pridjevsku genitivnu vezu. Vrlo je zanimljivo da smo tokom pisanja ovog rada u korpusu pronašli samo jednu arapsku genitivnu vezu, što nam ukazuje na to da je u osmanskome jeziku bila više dominantna perzijska genitivna veza.

4.1.1 Imenska genitivna veza

To je sintagma čij je prvi član neizvedeno ime, a drugi član može biti imenica ili zamjenica.

Članovi ove sintagme ne mogu biti riječi istog značenja. Kao primjer možemo navesti babu dar - kućna vrata.

Idadi mektebinin **ulüm-u diniye** muallimi imiş. (57)

Ulüm-u diniye je arapska genitivna veza, koja ima značenje vjerske nauke.

---

¹⁶ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1999., str. 497.

Ulüm - nauka, imenica arapskog porijekla .

Dini - vjera, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom se koristi izraz dini ilimleri.

4.1.2 Pridjevska genitivna veza

To je sintagma kojoj je odrednica deverbarno ime pridjev, particip ili infinitiv, dok odredbenica vrši funkciju subjekta ili objekta.¹⁷ U korpusu nismo pronašli nijednu pridjevsku sintagmu.

4.2 Perzijska genitivna veza

Perzijske sintagme su u turskom dosta više korištene za razliku od arapskih sintagmi. Perzijska genitivna veza nastaje tako da dvije riječi koje su u genitivnom, atributnom ili apozicionom odnosu dođu jedna do druge, a prvoj riječi se doda nenaglašeni nastavak –i, a druga riječ ostaje nepromijenjena. Prva riječ koja dobiva nastavak naziva se *muzaf*, riječ koja iza nje slijedi naziva se *muzafi ilejhi* i genitivni nastavak naziva se izafet kesresi.¹⁸

Kao primjer navest ćemo kitab-i men (moja knjiga).

Nastavak –i u perzijskom jeziku se uglavnom ne piše, nego se samo izgovara. Ako se upravni član sintagme završava na „elif“ (ل) koji se čita sa dugo „ā“ ili ako se završava na „vav“ (و) koje se čita kao dugo „ū“ na kraju riječi se dodaje „ye“ (ی) koje se čita kao yi –yi.¹⁹

ulemâ-yî İslâmiyye (islamska ulema)

ahvi-yi deşt (gazela pustinje)

Ako se riječ završava na dugo „i“ (ی) ili „he“ (ه), genitivni nastavak piše se kao „e“ (hemze) koje se izgovara kao „j“.²⁰

---

¹⁷ Ibid., str. 498-499.

¹⁸ Sikirić Šaćir, *Gramatika perzijskog jezika*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1951, str. 33.

¹⁹ Nazife Nur Yılmaz, *Osmanlı Türkçesine Farsça yapılı isim ve sıfat tamlamaları*, Internet 5.7.2019.

²⁰ Sikirić Šaćir, *Gramatika perzijskog jezika*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1951, str. 33.

Keştii derya (lađa mora)

Sayeyi bid (sjena vrbe)

Mnogobrojnost perzijskih izafetskih konstrukcija i arapske leksike jezik Reşata Nuriya Güntekina izdiže iznad svakodnevnog govornog jezika. Vrlo zanimljiva činjenica je da se većina perzijskih izafetskih konstrukcija koje smo pronašli u korpusu ovog rada, sastoje od riječi koje su arapskog porijekla, a izražene perzijskom izafetskom konstrukcijom, što ćemo moći vidjeti u nastavku rada kroz primjere.

U perzijskom jeziku postoje dvije vrste ove konstrukcije, a to su imenska sintagma i pridjevska sintagma.

4.2.1 Imenske sintagme

U nastaku rada ćemo analizirati primjere imenskih sintagmi koje smo pronašli u korpusu.

Nur-i didem kardeşim. (9)²¹

Nur-i dide je perzijska sintagma koja ima značenje dragi moj, sintagma kojom se iskazuje ljubav prema nekome.²² U rečenici ova sintagma dolazi ispred imenice kardeş i ima nastavak za prisvojni sufiks prvog lica jednine.

Nur – svjetlost, imenica arapskog porijekla, u ovoj sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Dide – oko, imenica perzijskog porijekla, u sintagmi poblize određuje upravni član.

U današnjem turskom ovu sintagmu zamijenio je izraz gözümün nuru.

Oğulum, evladım, **nur-i aynım**, biz, keenne sizin pederleriniz makamındayız. (10)

---

²¹ Pored svakog primjera navodili smo broj stranice na kojoj se nalazi u knjizi *Yeşil gece* na turskom jeziku, a arapske i perzijske genitivne veze označili opcijom bold radi bolje preglednosti.

²² Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil gece*, İnkilap Evi, İstanbul, str. 260.

Nur-i aynım perzijska genitivna veza koja ima značenje dragi moj ili oko moje, koristila se najviše za djecu.²³

Nuri – svjetlost, imenica arapskog porijekla, u ovoj sintagmi ima funkciju upavnog člana.

Ayn – oko, imenica arapskog porijekla, u sintagmi poblize određuje upravni član, u rečenici na sebi ima nastavaka za prisvojnost prvog lica jednine.

Danas se u turskom jeziku koristi izraz gözümlün nuru.

Istražujući sintagme u djelu smo pronašli sintagme koje se ponavljaju na više mjesta, a i neke koje imaju slično značenje. Kao što možemo vidjeti primjer koji smo predhodno analizirali, nalazi se i u sljedećoj rečenici koju smo naveli .

O ne kelime **nur-i aynım** ? dedi. (54)

Onu Anadolu'dan getiren akrabası da odaya sokarken, Sağ ayağınla gir oğul, **nur-i hidayete** burada kavuşacaknsın,' demişti. (18)

Nur-i hidayete je perzijska sintagma koja ima značenje svjetlost pravog puta, ova sintagma u rečenici ima nastavak za dativ.

Hidayet – pravi put u Islamu, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom ova sintagme ima značenje doğru yolu.

Cenab-ı Hakkın, Hazret-i Adem Aleyhisselam“ı topraktan halk edebilmesi gibi hiç yoktan adem suretine sokup ortaya çıkarıyor. (9)

Cenab-ı Hakk je perzijska sintagma, ima značenje Svevišnji Bog. U ovoj rečenicu na sebi ima nastavak za genitiv i stoji u prvoj genitivnoj vezi sa glagolom halk etmek, ima funkciju subjekta.

---

²³ Reşat Nuri Güntekin, *Yeşil gece*, İnkilap Evi, İstanbul, str. 260.

Cenap (b1) – riječ arapskog porijekla, koristi se za iskazivanje poštovanja, a osnovno značenje je strana, u ovoj sintagmi je u funkciji upravnog člana .

Hak – riječ arapskog porijekla, svevišnji, pravični, ova riječ pobliže određuje uprani član sintagme. U današnjem turskom najčešće se susreće riječ Allah.

I ova sintagma se javlja na više mjesta u tekstu, na nekim mjestima pisac umjeto riječi Hakk koristi Allah, što možemo da vidimo u narednim primjerima.

Anlaşıyor ki **Cenab-ı Hakk**, sizlerin boğulmak suretiyle fani dünyadan göçmenizi mukadder etmiş. (26)

Cenab-ı Allah büyüktü. (15)

Hazret-i Adem Aleyhisselam je perzijska sintagma, ima značenje hazreti Adem alejhi selam. U ovoj rečenici ima nastavak za akuzativ i stoji u funkciji direktnog objekta.

Hazret – svetac, prorok, imenica arapskog porijekla, u ovoj sintagmi stoji u funkciji upravnog člana.

Adem – je imenica arapskog porijekla, ime prvog čovjeka stvorenog na zemlji, u ovoj sintagmi pobliže određuje upravni član.

U današnjem turskom susrećemo sličan oblik ove sintagme Hazreti Adem Aleyhisselam.

Ab-ü havası, menazır-ı tabiiyesi fevkaladedir. (10)

Ab-ü havası – voda i zrak, klima

Menazır-ı tabiiyesi je perzijska genitivna veza, koja ima značenje prelijep prirodni krajolik.

Menazir – imenica arapskog porijekla, pogled, mjesto koje je lijepo za posmatrati, u sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Tabiiye – imenica arapskog porijekla, priroda, u današnjem turskom susrećemo samo riječi tabiat i doğa. Ova riječ u sintagmi poblize određuje upravni član, a u rečenici na sebi ima nastavak za prisvojnost trećeg lica jednine.

A ovu sintagmu u današnjem turskom susrećemo u obliku doğa manzarası.

Hemen harcırahınızı alıp **makam-ı memuriyetinize** gidin. (10)

Makam-ı memuriyet perzijska genitivna veza, nadležna služba, u ovoj rečenici ima funkciju indirektnog objekta.

Makam – mjesto, položaj, imenica arapskog porijekla, nadležna vlast, u ovoj sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Memuriyet – služba, dužnost, položaj, funkcija, imenica arapskog porijekla, u ovoj sintagmi poblize određuje upravni član, a u rečenici na sebi ima nastavak prisvojnosti za drugo lice množine i nastavak za dativ.

Hayat-ı memuriyette sakalımızı aġaratmaya başladık. (11)

Hayat-ı memuriyet perzijska genitivna veza, koja ima značenje službeni život, u ovoj rečenici ima funkciju indirektni objekat, priloške odredbe uzroka.

Hayat – imenica arapskog porijekla, život, ima funkciju upravnog člana u sintagmi.

Memuriyet – imenica arapskog porijekla, služba, dužnost, položaj, u sintagmi poblize određuje upravni član, a u rečenici na sebi ima nastavak za dativ.

U današnjem turskom jeziku susrećemo izraz memur hayatı.

Medreselerde gök kubbesinin ardındaki ilahi muammaları arayan **talebe-i ulüm** bunlar mıydı? (25)

Talebe-i ulüm je perzijska genitivna veza, koja ima značenje student islamskih nauka.

Talebe – učenik, student, riječ arapskog porijekla.

Ulum – nauke, riječ arapskog porijekla.

U današnjem turskom koristi se izraz ilim öğrencisi.

Ovaj primjer se nalazi još u nekoliko rečenica koje smo naveli.

Talebe-i ulumdan olan efendi kardeşlerimize taarruz eden de bir dindaşımızdır. (73)

Talebe-i ulum bunu bir“ sarığa hakaret cinayeti“ addetmiş ve hükümet konağının karışısında gürültülü bir numayış yaparak failin „emsaline ibret-i müessire“ teşkil edecek şekilde cezalanadırılmasını istemişti. (72)

Talebe-i ulumdan olan efendi kardeşlerimize taarruz eden de bir dindaşımızdır. (73)

Halife-i Resulullah olan adam, zalim ve ahlaksızdı. (33)

Halife-i Resulullah je perzijska genitivna veza, koja ima značenje nasljednik Poslanika a.s.

Halife – namjesnik, nasljednik, riječ arapskog porijekla.

U današnjem turskom se za ovu sintagmu koristi izraz Resulullahın halifesi.

O hayattan ümidini kesince din ilimlerinin onun nazarında **hikmet-i mevcudiyeti** kalmıyordu. (42)

Hikmet-i mevcudiyeti je perzijska genitivna veza, koja ima značenje mudrost postojanja.

Hikmet – mudrost, smisao, cilj, riječ arapskog porijekla.

Mevcudiyet – postojanje, bitisanje, riječ arapskog porijekla.

U današnjem turskom može se susresti izraz varlık hikmeti.

Sarıklılarla feslilerin din ve devletin selamet ve itilası hususunda **teşrik-i mesaisinden** daima müfit neticeler beklenebilirdi. (56)

Teşrik-i mesai je perzijska genitivna veza, koja ima značenje saradnja .

Teşrik – uzimanje partnera, riječ arapskog porijekla

Mesai – rad, trud, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom susrećemo izraz iş birliği.

Ova sintagma se javlja još u jednoj rečenici, koju smo naveli u nastavku rada.

Vatan pever bir hükümetin ulema ile **teşrik-i mesai** etmesinden ne hayırlı neticeler doğabileceğine hoca efendi hazretleri ile firka katib-i mesulünün şu ittifakı pek güzel bir misaldir. (58)

Yakacak içimizdeki **ateş-i hamiyet**, yakacak Avrupa“yı, Romalı Arşimed“in makineli aynaları gibi gibi cayır cayır. (63)

Ateş-i hamiyet je perzijska genitivna veza, koja ima značenje vatra patriotizma.

Ateş – vatra, imenica arapskog porijekla.

Hamiyet – patriotizam, odanost, imenica arapskog porijekla.

Avrupa Hristiyanları yaptı bir **ehl-i salip** ordusu: Yapacağız biz de Hilali ordusu. (63)

Ehl-i salip je arapsa genitivna veza, koja ima značenje križari.

Ehil – ljudi, društvena grupa, imenica arapskog porijekla.

Salip – krst, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku koristi se izraz haçlılar.

Ehl-i dil birbirini bilmemek insaf değil. (12)

Ehl-i dil je perzijska genitivna veza, koja ima značenje plemeniti čovjek .

Ehl – imenica arapskog porijekla, ima značenje vlasnik, čovjek.

Dil imenica perzijskog porijekla, koja ima značenje duša.

U današnjem turskom koristi se izraz gönül adamı .

Bu memlekette en yüksek maarif memuru dilimizin adını söyletmez, „**Lisan-ı Osmani**“ yerine Türkçe“ dememizi bir cinayet sayarsa o memleketi idare eden hükümete miliyet perver denir mi? (68)

Lisan-ı Osmani je arapska genitivna veza koja ima značenje osmanski jezik.

Lisan – jezik, imenica arapskog porijekla

Osmani – Osmanlije, imenica arapskog porijekla

U današnjem turskom jeziku koristi se izraz Osmanlıca.

Çağıracağız **alem-i İslam**’ı altına. (63)

Alem-i İslam je perzijska genitivna veza, koja ima značenje Islamski svijet.

Alem – svijet, imenica arapskog porijekla.

Islami – vjera Islam, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku koristi se izraz Islam dünyası.

I ova sintagma se javlja još u jednoj rečenici.

Alem-i İslama beyannameler yollamlıyız.

Bunlar hep **ehl-i Islam** arasındaki nifak ve şikaktan ileri geldi. (73)

Ehl-i Islam je perzijska genitivna veza, koja ima značenje zajednica muslimana.

U današnje turskom jeziku koristi se izraz Islam topluluğu.

Bu şeriat dahilinde **ehl-i islamin** canı ve malı dahi eminiyete değildir (200)

Hristijan Avrupa'ya karşı vardır bir tek siyaset **İttihad-ı Islam** siyaseti. Doğan Bey, uyan **hab-ı gafletten**. (77)

İttihad-ı İslam je perzijska genitivn veza, koja ima značenje islamsko jedinstvo .

İttihad – ujedinjenje, jedinstvo, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku koristi se izraz Islam birliği.

Hab-ı gaflet perzijska genitivna veza, koja ima značenje nemaran san.

Hab – san , imenica perzijskog porijekla.

Gaflet – nepažnja, nebriga, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku koristi se izraz gaflet uykusu.

Belediye meclisi **efkar-ı umumiyenin** bu heyecanı karışısında medreseyi yıkmaktan vazgeçmeye karar vermişti. (89)

Efkar-ı umumiye je perzijska genitivna veza, koja ima značenje javno mišljene.

Efkar – mišljenje, ideje, imenica arapskog porijekla.

Umumiye – generalno, javno, opšte, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku susrećemo izraz kamuoyu.

4.2.2 Pridjevkse sintagme

Pridjev u rečenici može stajati kao atribut ili predikat, kada je pridjev atribut, imenica kojoj taj pridjev pripada dobiva genitivni nastavak i čini pridjevsku sintagmu.²⁴ Pridjevske sintagme tvore se na isti način kao i imenske, samo što je prvi član sitagme imenica, a drugu član pridjev.

Hikâye-i garibe (čudna priča)

U nastavku rada ćemo analizirati primjere pridjevskih sintagmi iz korpusa.

Maarif Nezareti **Tedrisat-ı İptidaiye** Birinci Şube Müdürü Basri Bey koskoca bir idadi müdürünün bu cehaletini aklına sığdırmadı. (7)

Tedrisat-ı İptidaiye je perzijska genitivna veza koja ima značenje osnovno obrazovanje , u ovoj rečenici ima funkciju subjekta.

Tedrisat – imenica arap. porijekla , nastava, obuka, obrazovanje , koja je upravni član u ovoj sintagmi.

Iptidaiye – označovalo je instituciju osnovnog obrazovanja u Osmanskom obrazovnom sistemu.²⁵ U riječniku turskog jezika danas se može pronaći riječ iptidai - pridjev arap. porijekla, primaran, elementaran, osnovni, u ovoj sintagmi poblize određuje upravni član tedrisatı.

---

²⁴ Sikirić Šaćir, *Gramatika perzijskog jezika*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1951, str. 37.

²⁵ <https://www.nkfu.com/iptidaiye-ne-demek-osmanli-medrese-sistemi-hakkinda-bilgi/> 3.7. 2019, Internet.

Nezaret-i Celile bunlardan biraz oldu ve kura usulünü ihdas etti. (9)

Nezaret-i Celile je perzijska genitivna veza, koja ima značenje visoko ministarstvo, u ovoj rečenici ima funkciju subjekta.

Nezaret – imenica arapskog porijekla, kontrola, ministarstvo, u ovoj sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Celil – pridjev arapskog porijekla, velik, poznat, u ovoj sintagmi pobliže određuje imenicu nezaret.

U današnje turskom ovu sintagmu zamjenio je izraz büyük bakanlığı .

Güya **Nezaret-i Celile** iltimasların parmaklarına birer çift göz takıvermiş de onlar da torbadaki kağıtları okuyup okuyup öyle seçmişler. (10)

Maruzat-ı hakiranemi lütfen dinlerseniz... diye dert anlatmaya çalıştı. (10)

Maruzat-ı hakirane je perzijska genitivna veza, koja ima značenje skromna molba ili želja, u ovoj rečenici ima funkciju direktnog objekta.

Maruzat – imenica arapskog porijekla, molba, izvještaj, u ovoj sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Hakir – pridjev arapskog porijekla, nizak, podao, skroman, smiren, u ovoj sintagmi pobliže određuje upravni član, u rečenici ovaj pridjev na sebi ima nastavak za prisvojnost prvog lica jednine i nastavak za akuzativ.

U današnjem turskom ovaj izraz može se susresti u obliku mütevazı isteği.

Saye-i Peygamber“de daima sancağımız altındadır. (10)

Saye-i Peygamber perzijska genitivna veza, koja ima značenje Poslanikova zaštita.

Saye- imenica perzijskog porijekla, zaštita, pokroviteljstvo, u ovoj sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Peygamber – imenica arapskog porijekla, poslanik, u sintagmi pobliže određuje upravni član, a u rečenici uz ovu riječ stoji patikula de koja ima funkciju veznika.

U današnjem turskom susrećemo izraz Peygamberin korunması.

Hala şu **düruğ-i maslahatımıza** kendimizi alıştırıramadık, dedi. (11)

Düruğ-i maslahat perzijska genitivna veza, ima značenje lažni posao , u rečenici ima funkciju indirektnog objekta.

Düruğ – imenica perzijskog porijekla, laž, u sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Maslahat – imenica arapskog porijekla, posao, mir, u sintagmi pobliže određuje upravni član, u rečenici na sebi ima nastavak za prisvojnost prvog lica množine i nastavak za dativ.

İşte **istihza-yı sükun** diye buna derler. (12)

Istihza-yı sükun ovo je perzijska genitivna veza, koja ima značenje ironična šutnja.

Istihza imenica arapskog porijekla, izrugivanje, ironija, sarkazam, u ovoj sintagmi ima funkciju upravnog člana.

Sükun imenica arapskog porijekla, mir, tišina, zatišje, u ovoj sintagmi pobliže određuje upravni član.

Ehl-i dil birbirini bilmemek insaf değil. (12)

Ehl-i dil je perzijska genitivna veza, koja ima značenje plemeniti čovjek .

Ehl imenica arapskog porijekla, ima značenje vlasnik, čovjek.

Dil imenica perzjskog porijekla , koja ima značenje duša.

U današnjem turskom koristi se izraz gönül adamı.

Zat-ı aliniz mürüvveten istirhamımı kabul buyurursanız. (13)

Zat-ı aliniz je perzijska genitivna veza, koja ima značenje Vaša preuzvišenost²⁶, koristi se za iskazivanje poštovanja, u ovoj rečeni stoji u funkciji subjekta.

Zat – je imenica arapskog porijekla, ima značenje lice, osoba.

Ali – imenica arapskog porijekla, ima značenje poštovan, cijenjen.

U današnjem turskom koristi se izraz sayın beyefendi.

Ova sintagma javlja se još u nekim rečenicama, koje smo naveli u nastavku rada.

Zat-ı alinizi „Emir Dede“ mektebi başmuallimi misiniz? (57)

Zat-ı aliniz darülmualimine girmeden evvel medresede tahsil etmiştiniz, değil mi?(59)

Hak Teala“dan bana **hitab-ı izzet** gelse ki „Ey **Münetkim-i Zülcelal**, cennet bahçelerinde ben ne edeceğim ki? (27)

Hitab-ı izzet je perzijska genitivna veza, ima značenje veličanstveni – uzvišeni govor.

Hitab – obraćanje, govor, riječ arapskog porijekla.

Izzet – veličanstven, riječ arapskog porijekla.

U današnjem turskom može se susresti izraz büyüklük sözleri.

---

²⁶ Ovu cijelu konstrukciju smo pronašli u riječniku: Đinđić Slavoljub, Teodosijević Mirjana, Tanasković Darko, *Türkçe-Sırpça Sözlük*, TDK, Ankara, 1997.

Müntekim-i Zülcelal perzijska genitivna veza, kojom se iskazuje jedno od Allahovih lijepih imena, u značenu osvetnik.

Onun için hiç kimse ile arasında fikir ve his ayrılıkları; münakaşalar, dargınlıklar olmasına, **izet-i nefis** ve benlik kaygıları çıkmasına imkan yoktu. (47)

Izet-i nefis je perzijska sintagma, koja ima značenje samopoštovanje.

Izzet – veličanstven, riječ arapskog porijekla.

Nefis – sam, sobstveno biće, izvrstan, izvandredan, riječ arapskog porijekla.

U današnjem turskom koristi se izraz öz saygı.

Şimdiye kadar körükörüne **kavl-i mücerrede** itimat etmekten o kadar canım yandı ki, şimdi gözümle görmediğim, elimle tutmadığım şeye içimden inanmak gelmiyor, bu kadarı da belki fazla, ama ne yaparsın, süttten ağzı yanan ayrıntı üfleyerek içermiş, derdi. (49)

Kavl-i mücerret je perzijska genitivna veza, koja ima značenje apstraktan govor

Kavl – sporzum, govor, riječ arapskog porijekla

Mücerret – apstraktan, izolovan, odvojen, riječ arapskog porijekla.

U današnjem turskom se koristi izraz soyut konuşma.

Müslüman maallesinde salyangoz satılmaz, „**mesele-i meşhurundan** tegafül etti ve rızk-ı maksumunu başka bir yerde aramak mecburiyetinde kaldı. (54)

Mesele-i meşhur je perzijska genitivna veza, koja ima značenje poznati problem .

Mesele – pitanje, problem, imenica arapskog porijekla.

Meşhur – poznat, znamenit, pridjev arapskog porijekla.

U današnjem turskom može se susresti izraz meşhur meselesi.

Rızk-ı maksum je perzijska genitivna veza, Allahova opskrba.

Rızık – hrana, sredstva, život

U današnjem turskom možemo susresti izraz Allah'in nimetleri.

Müderriş Zühtü Efendi Hazretleri, **Ulum-i Şer'iyede yed-i tula** sahibi olduğu gibi **ulum-i cedidiye** de bizlerden ziyade vakıftır. (58)

Ulum-i Şeriye je perzijska genitivna veza, ima značenje nauke o islamskom pravu.

Ulum – nauka

Şer'iyye – islamsko pravo, pridjev arapskog porijekla.

U današnjem turskom koristi se izraz şeriat ilimleri.

Yed- i tula je perzijska genitivna veza, koja se koristi za osobu koja je sturčnjak iz neke oblasti, osobu široke ruke.

Yed – snaga, ruka, imenica arapskog porijekla.

Tula – dug, visok, pridjev arapskog porijekla.

Ulum-i cedide je perzijska genitivna koja ima značenje moderne nauke

Cedide – nov, pridjev arapskog porijekla.

Danas u turskom jeziku možemo susresti izraz modern ilimler.

Şayan-ı hayret bir zeka azizim (58)

Şayan-ı hayret je perzijska genitivna veza, koja ima značenje začuđujuća stvar ili stvar vrijedna pažnje.

Şayan – dostojan, zaslužan, pridjev perzijskog porijekla.

Hayret – čuđenje, zaprepaštenje, imenica arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku može se susresti izraz şaşıracak bir şey.

Ititahat ve Terakki **Katib-i Mesulü** Tikveşli Cabir Bey. (58)

Katib-i Mesulü je perzijska genitivna veza, koja ima značenje odgovoran pisar, sekretar.

Katip – sekretar, pisar, imenica arapskog porijekla.

Mesul – odgovoran, pridjev arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku koristi se izraz sorumlu yazar.

Ova sintagma se javlja još u nekoliko rečenica, koje smo naveli .

Muhterem **katib-i mesulü** dinlerken gözlerinden gayri ihtiyari yaş geldiğini söylenen müderris efendi böyle bir harb vukua gelirse ulemanın canla başla çalışacağını temin etti. (64)

Şahin Efendi 'Sarova'ya ilk geldiği akşam idadi müdürüne' Müderris efendi ile **katib-i mesul** beyin itifakı bana mürteci softalar itifakından daha korkunç görünüyor', demişti. (66)

Bugün mutsarrıfa başvuruyor, yarın **katib-i mesule**, öbür gün Zühtü Efendi'ye yalvarmaya gidiyordu. (71)

Pir-i faninin sotasıyla bayılan amele daha ayılamadı. (86)

Pir-i fani je perzijska genitivna veza, koja ima značenje starac, koristi se za osobu koja je pred kraj života.²⁷

Pir – star, pridjev perzijskog porijekla.

Fani – prolazan, smrtan, pridjev arapskog jezika.

U današnjem turskom jeziku možemo susresti izraz ihtiyar.

Malum-ı fazılanelerdir ki bir memleketin bütün fertleri alim olmaz . (100)

Malum-ı fazılaneler je perzijska genitivna veza, koristi se za iskazivanje poštovanja osobi koja je poznata po svojim vrlinama.

Malum – poznat, pridjev arapskog porijekla.

Fazılane – častan, čestit, pošten, pridjev arapskog porijekla.

Zat-ı fazılaneniz bu makalenizle sarıklılar ile fislilerin aynı yolun yolcuları olduklam, bir olan hedeflerine kardeşçe bir beraberlikle kol kola yürümleri lazım geldiğini parlak bir surette ispat buyurmuş oluyorsunuz', dedi. (100)

Zat-ı fazılane je perzijska genitivna veza, koja ima značenje poštena osoba.

Zat – lice, ličnost, imenica arapskog porijekla

Fazılane – častan, čestit, pošten, pridjev arapskog porijekla.

U današnjem turskom jeziku možemo susresti izraz dürüst adam.

---

²⁷ *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, Internet, pregledano 12.11.2019.

5. KLASIFIKACIJA IZAFETA

Sve primjere koje smo naveli u radu možemo klasificirati prema semantičkim kategorijama i vidjeti gdje su se najviše koristili. S obzirom da je perzijski jezik bio jezik umjetnosti i književnosti, perzijske izafetske konstrukcije susrećemo u različitim oblastima.

5.1 Vjerska terminologija

Ulüm-u diniye – vjerske nauke

Cenab-ı Hakk – Svevišnji Gospodar

Hazret-i Adem Aleyhisselam – Poslanik Adem a.s

Taleb-i ulum – student islamskih nauka

Halife-i Resullulah – nasljednik poslanika

Hikmet-i mevcudiyeti – mudrost postojanja

Alem- i Islam – Islamski svijet

Itihad-ı Islam – islamsko jedinstvo

Saye-i Peygamber – poslanikova zaštita

Müntekim-i Zülcelal – jedno od Allahovih lijepi imena, u značenju osvjetnik

Ulum-i Şeriye – islamsko pravo

5.2 Nazivi institucija i službeni termini

Nezaret-i Celile – visoko ministarstvo

Makam-ı memuriyet – nadležna služba

Hayat-ı memuriyet – službeni život

5.3 Nazivi naroda

Ehl-i salip – Križari

5.4 Termini za iskazivanje poštovanja

Zat-1 aliniz – Vaša preuzvišenost

Malum-i fazilaneler – iskazivanje poštovanja osobi koja je poznata po svojim vrlinama

Izet-i nefis – samopoštovanje

5.5 Osobine ljudi

Zat-1 fazilane – poštena osoba

Pir-i fani – starac

Ehl-i dil – plemenit čovjek

5.6 Termini za iskazivanje ljubavi

Nur- i didem – dragi moj

Nur-i aynım – dragi moj ili oko moje

5.7 Nazivi jezika

Lisan- 1 Osmani – Osmanski jezik

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada ogleda se u analizi zastupljenosti arapskih i perzijski genitivnih veza, koje se tradicionalno u turkologiji nazivaju izafeti, u ranoj fazi savremenoga turskog jezika u romanu pod naslovom *Yeşil Gece*, turskog književnika Reşata Nuriya Guntekina.

Na početku rada osvrnuli smo se na historiju turskog jezika u okviru koje je započeo i razvijao se proces usvajanja arapskih i perzijskim leksema. Na osnovu čega se može zaključiti da je historija ta koja je dovela ova dva jezika u blizak odnos sa turskim jezikom. Zahvaljujući arapskom jeziku koji je bio nosilac islama, Turci prihvatanjem te religije, trudili su se približiti tom jeziku radi boljeg razumijevanja vjerske i naučne literature. Tako započinje prelasak velikog broja arapskih, a i perzijskih riječi, koji će se nastaviti stoljećima kasnije. Čak i nakon perioda reformi koje su se desile u jeziku, savremeni turski jezik uveliko svjedoči o impozantnom utjecaju arapskog i perzijskog jezika.

Pošto nam je cilj bio da analiziramo zastupljenost arapskih i perzijskih genitivnih veza u korpusu, to smo nastojali prikazati kroz određeni broj primjera. Prvo smo objasnili značenje genitivne veze, a zatim smo genitivne veze podijelili na arapske i perzijske, te u toj klasifikaciji ih razvrstali prema vrstama riječi, tj. imenske i pridjevske genitivne veze. Nakon klasifikacije prema vrstama riječi, klasificirali smo ih prema semantičkim kategorijama i vidjeli gdje su najviše korištene.

Analiza pokazuje da je upotreba perzijskih genitivnih veza u ranoj fazi savremenog turskog jezika veoma frekventna za razliku od arapskih genitivnih veza za koje smo u ovom radu pronašli samo jedan primjer. S obzirom da smo u radu pronašli veliki broj perzijski genitivnih veza, zanimljivo je istaći kako je većina riječi u tim vezama arapskog porijekla, a koje su izražene prema gramatičkim pravilima perzijske genitivne veze. Na osnovu analize možemo zaključiti da je pisac određene sintagme ponavljao više puta dok je pisao djelo, a najviše je koristio sintagme koje spadaju u vjersku terminologiju. Većina genitivnih veza koje smo analizirali, danas u savremenom turskom jeziku ima potpuno drugo značenje.

Smatramo da analizirani korpus reflektuje sliku o ranoj fazi savremenog turskog jezika, gdje se vidi i dalje veliki utjecaj arapskog i perzijskog jezika kako na polju leksike tako i na polju gramatike, ali vremenom je taj utjecaj bio sve manji pogotovu na polju gramatike, gdje vidimo da danas izrazi koje smo pronašli u korpusu imaju skroz drugačiji oblik i značenje.

7. LITERATURA

1. *A brief history of Turkish languages*, <http://www.turkishculture.org>, 15.10. 2019.
2. Đinđić Slavoljub, Teodosijević Mirjana, Tanasković Darko, *Türkçe-Sırpça Sözlük*, TDK, Ankara, 1997.
3. Filan, Kerima, *Osobitosti osmanskog jezika Mula Mustafe Bašeskije (Arapske i perzijske imenske sintagme)*. Prilozi za orijentalnu filologiju, Sarajevo, 2008.
4. Filan, Kerima, *Turski jezik u Bosni u osmansko doba*, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, 35, Sarajevo, 2014, str.151-178.
5. Güncel Türkçe Sözlük, TDK 1932., www.tdk.gov.tr, pregledano 1.11.2019.
6. Güntekin, Reşat Nuri, *Yeşil gece*, Inkilap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş., Istanbul, 1998.
7. Nuri Yüce, *Osmanski turski jezik*, u: *Historija Osmanske države i civilizacije*, urednik : Ekmeleddin İhsanoğlu, sv.II, Orijentalni institut, Posebna izdanja, XXIX, Sarajevo, 2008, str. 147-156.
8. Muftić, Teufik, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1999.
9. Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut, Sarajevo, 2013.
10. Nazife Nur Yılmaz, *Osmanlı Türkçesi*, <https://eruosmanlica.blogspot.com>, pregledano 7.5.2019.
11. *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, <https://www.luggat.com/>, pregledano 12.11.2019.
12. Sikirić, Šaćir, *Gramatika perzijskog jezika*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1951.